

Lahti

Lahti Tehty kestäväksi

Lahden kaupunki – Kestävyysraportti 2023
Ekologinen | Sosiaalinen | Taloudellinen kestävyys

Lahti 2030 – tehty kestäväksi

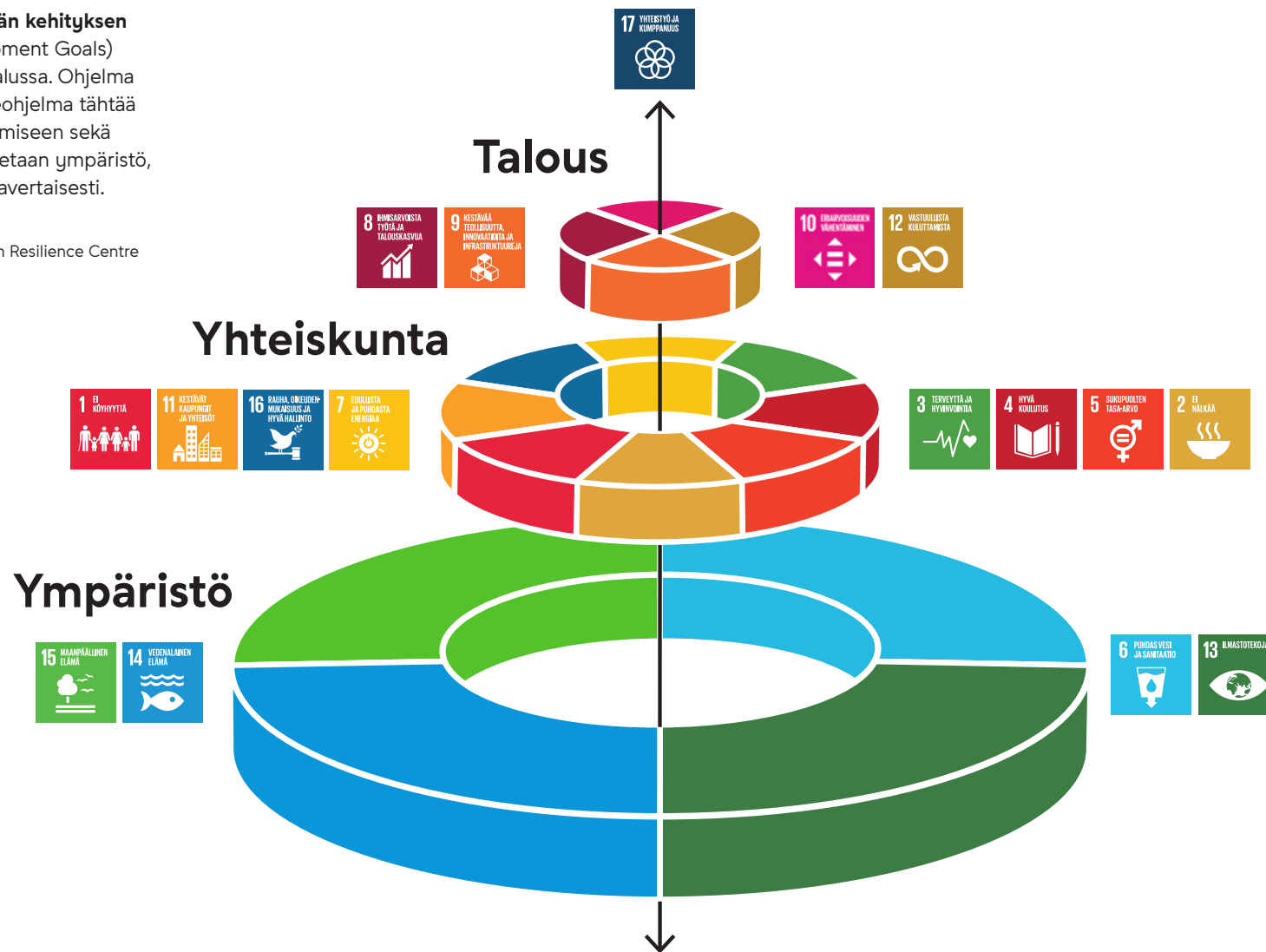
Lahden kaupungin visiona vuoteen 2030 on: **Lahti – tehty kestäväksi**. Vision mukaisesti edistämme niin ekologista, sosiaalista kuin taloudellista kestävyyttä.

Lahdessa kestävä kehityksen työllä on laajasti jaettu omistajuus, ja tavoitteiden saavuttamisesta on poikkihallinnollinen yhteisvastuu. Tämä julkaisu kertoo kaupungin kestävyystyöstä kaupungin strategian painopisteiden pohjalta. Lisätiedot löytyvät taustaraporteista (ks. Linkit ja lähteet). Raportti on julkaistu 26.3.2024, ja esitetyt tilastotiedot ovat 31.1.2024 mennessä päivitettyjen tietojen mukaisia.

Maailmanlaajuiset YK:n kestävän kehityksen tavoitteet (Sustainable Development Goals) astuivat voimaan vuoden 2016 alussa. Ohjelma sisältää 17 päätavoitetta. Tavoiteohjelma tähtää äärimmäisen köyhyyden poistamiseen sekä kestäväan kehitykseen, jossa otetaan ympäristö, ihminen ja talous huomioon tasavertaisesti.

Kuvalähde Azote Images for Stockholm Resilience Centre

Lahti – tehty kestäväksi

Ekologinen kestävyys

Kaiken kestävyuden perusta

Hiilineutraalius
Luonnon monimuotoisuus
Kiertotalous

Sosiaalinen kestävyys

Hyvä arki ja merkityksellinen elämä

Koulutus
Työllisyys
Osallisuus

Taloudellinen kestävyys

Tasapainoinen talouskasvu ilman velkaantumista ja ylikuluttamista

Sisällys

Kaupunginjohtaja Niko Kyynäräinen: <i>Rakennamme kestäväää kaupunkia yhteistyöllä</i>	6
Lahti lukuina 2023	7
Tiivistelmä	8
Ekologinen kestävyys	9
Sosiaalinen kestävyys	17
Taloudellinen kestävyys	27
Linkit ja lähteet	34

Rakennamme kestäväää kaupunkia yhteistyöllä

Lahden tarina ympäristökaupunkina sai alkunsa Vesijärven puhdistamisesta 1970-luvulla. Siitä lähtien olemme tehneet ympäristötekoja, niin pieniä kuin suuriakin, ja nousseet yhdeksi Euroopan edistyksellisimmistä ympäristökaupungeista.

Työmme jatkuu edelleen uusien ja rohkeiden aloitteiden parissa, tiiviissä yhteistyössä yliopistojen, oppilaitosten, yritysten, yhdistysten ja asukkaiden kanssa.

Kestävä kehitys edellyttää pitkäaikaista sitoutumista ja jatkuvaa toimintaa eri tahojen välillä. Yhteistyö auttaa varmistamaan, että tavoitteet saavutetaan ja että saavutetut edistysaskeleet ovat pysyviä.

Meillä on ollut kunnianhimoinen tavoite tulla hiilineutraaliksi kaupungiksi 2025. Päästölaskelmat osoittavat, että joudumme hiukan jousta-

maan aikataulusta, mutta tavoitteemme pysyy vahvana: olla hiilineutraali ensimmäisenä suurena kaupunkina Suomessa.

Meillä on hiilineutraaliuden lisäksi toinenkin suuri tavoite. Valmistelemme tietä kohti luontopositiivisuutta. Siihen pääsemme, kun ihmisen vaikutus luontoon käännetään miinukselta plussalle.

Koko Lahti-konserni tytäryhtiöineen on sitoutunut kestävään kehitykseen. Vastuullisuusasioiden systemaattista johtamista ja raportointia kehitetään jatkuvasti kaupungin omistajaohjauksessa ja konsernin tytäryhtiöissä.

Pyrimme kaikessa toiminnassamme vastuullisuuteen ja ottamaan huomioon ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden näkökulmat.

Niko Kynnäräinen
kaupunginjohtaja

Lahti lukuina

120 700

lahtelaista

8 200

yrittäjä

51 608

työpaikkaa

Lahti-konserni

3 700

työntekijää Lahden kaupungin palveluksessa

5 600

työntekijää Lahti-konsernissa

45

yhteisöä Lahti-konsernissa

Tiivistelmä

Nämä mittarit osoittavat oikeaan suuntaan

Lahden tavoite on olla hiilineutraali kaupunki vuonna 2025. Tavoite toteutuu, mutta alkuperäisestä aikataulusta hieman viivästyneenä. Vuonna 2022 Lahden päästöt olivat vähentyneet vertailuvuodesta noin 67 %.

Lahtelaisten koulutustaso nousee ja yliopistokoulutus kansainvälistyy. Muihin suuriin kaupunkeihin verrattuna koulutustaso Lahdessa on kuitenkin edelleen matala.

Kaupungin tilinpäätös vuodelta 2023 on positiivinen. Tulorahoitus on riittänyt kattamaan nettoinvestoinnit vuosina 2021–2023.

Näissä meillä on parannettavaa

Kestävien kulkutapojen osuus on pienentynyt. Lahdessa kaikista matkoista 37 % tehtiin kestävillä kulkutavoilla eli jalan, pyörällä tai joukkoliikenteellä. Tavoitteena on, että osuus olisi yli 50 % vuoteen 2030 mennessä.

Lahden työllisyyskehityksen suunta on myönteinen, mutta kokonaistyöttömyydessä 12 suurimman kaupungin vertailussa Lahti on edelleen viimeisillä sijoilla ja osalla nuorista syrjäytyminen on kasvussa.

Lahden kaupungin talous kärsii kestävyysongelmasta, koska tulot ja menot ovat rakenteellisesti epätasapainossa. Tämä aiheuttaa painetta velanotolle.

Ekologinen kestävyys

2 EI NÄLKÄÄ

6 PUHDAS VESI
JA SANITAATIO

7 EDULLISTA
JA PUHDASTA
ENERGIAA

11 KESTÄVÄT
KAUPUNGIT
JA YHTEISÖT

12 VASTUULLISTA
KULUTTAMISTA

13 ILMASTOTEKO JA

14 VEDENALAINEN
ELÄMÄ

15 MAANPÄÄLLINEN
ELÄMÄ

Anna luonnon elvyttää

Jokainen meistä voi kokea rauhoittumisen tunnetta ja stressin helpottumista kuljeksiessamme kiireettömästi luonnon helmassa. Omakohtaisten havaintojen tueksi saamme uutta tutkimustietoa luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksista eli niin kutsutusta planetaarisesta terveydestä.

Luonnon painoarvo on kiistaton – me ihmiset olemme täysin riippuvaisia luonnosta, joka tarjoaa muun muassa ravintoa, juomavettä, raaka-aineita, suojaa, viihtyisyyttä ja kauneutta. Osaammeko kuitenkin arvostaa luontoa ja

sen tarjoamia palveluja riittävästi ja hyödyntää luonnonvaroja riittävän maltillisesti?

Luonto on Lahden kaupungin ympäristöviestinnän teemana vuonna 2024 ja pyrimme nostamaan esiin monipuolisesti eri näkökulmia. Tänä vuonna myös valmistelemme kaupungille kokonaisvaltaisen luontotavoitteen. Pohdimme yhdessä asukkaiden ja sidosryhmien kanssa, millaista on elämä luonnon kantokyvyn rajoissa.

Elina Ojala
ympäristöjohtaja

Tavoittelemme hiilineutraaliutta ensimmäisenä suurena kaupunkina Suomessa

Lahdessa on ollut kunnianhimoinen tavoite tulla hiilineutraaliksi kaupungiksi vuonna 2025. Päästölaskelmat osoittavat, että joudumme hiukan joustamaan aikataulusta, mutta tavoitteemme pysyy vahvana: olla hiilineutraali ensimmäisenä suurena kaupunkina Suomessa.

Etsimme päästövähennyksiä energiasektorilta ja uusia keinoja vähentää tieliikenteen päästöjä, jotka ovat laskeneet ennakoitua hitaammin. Hiilineutraalius on mahdollista saavuttaa lähivuosina, mikäli sekä kaukolämmön että erillislämmityksen päästöt pienenevät huomattavasti ja tieliikenteessä sitoudutaan merkittäviin paikallisiin vähennyksiin.

Lahden hiilineutraalius tarkoittaa, että vähennämme alueella tuotettuja päästöjä 80 prosenttia vuoden 1990 tasosta. Jäljelle jäävät päästöt sitoutuvat alueen hiilinieluihin tai hyvitetään. Lahdessa vuoden 2022 päästöt olivat noin 67 prosenttia pienemmät kuin vuonna 1990.

Päivitimme ilmasto-ohjelman kesällä 2023

Kaupunginhallitus hyväksyi kesäkuussa 2023 Lahden ilmasto-ohjelman päivityksen, jossa on 96 ilmastotoimenpidettä. Jatkossa Lahden ilmasto-

työ kohdistuu erityisesti liikenteen päästöjen vähentämiseen ja maankäytön hiilinielujen vahvistamiseen sekä ilmastobudjetoinnin kytkemiseen taloussuunnitteluun. Metsien ja kaupunkivihreän hiilinieluvaikutus kattaa ison osan päästöjen hyvitystarpeesta.

Lahti haluaa vahvistaa edelläkävijän asemaansa kansallisessa ja kansainvälisessä ilmastotyössä. Tavoitteisiin pääseminen edellyttää aktiivisuutta ja yhteistyötä asukkaiden, yritysten ja yhdistysten kanssa. Kansallisen ilmastopolitiikan on myös jatkuttava kunnianhimoisella linjalla. Ilmastotyötä tehdään entistä enemmän yhdessä muiden kaupunkien kanssa osana EU:n kaupunkimissiota.

Tutustu Lahden ympäristötyön konkreettisiin toimenpiteisiin ja seuraa niiden edistymistä Lahden ympäristövahti -palvelussa
→ lahdenymparistovahti.fi

Lahti tavoittelee hiilineutraaliutta – keskeiset tavoitteet

Kulikutapamuutos yksityisautoilusta kestäviin vaihtoehtoihin ja liikenteen sähköistyminen

Kiertotalouden edistäminen

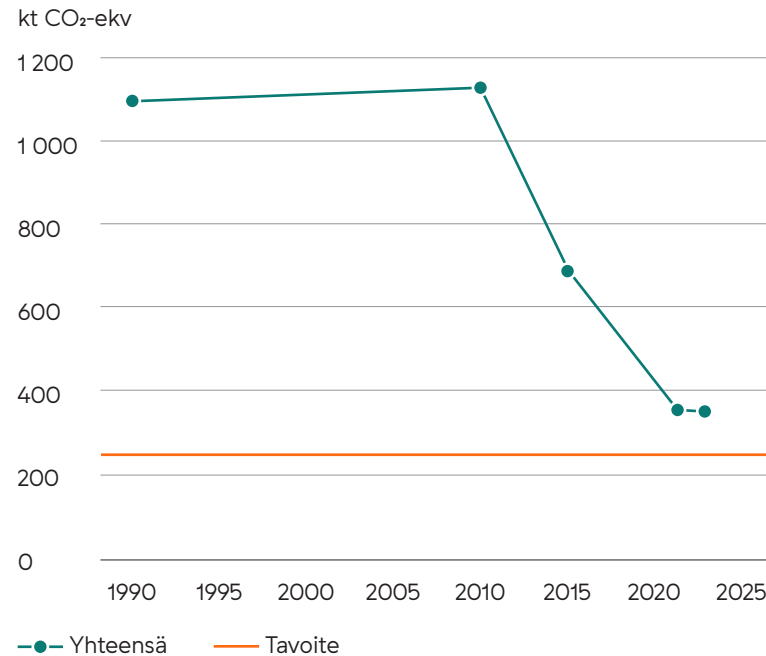

Hiilineutraali kaukolämpö

Metsien hiilinielut ja kaupunkivihreän lisääminen

Kasvihuonekaasupäästöt Lahden alueella

Lahden maantieteellisen alueen kasvihuonekaasupäästöt vuodesta 1990 lähtien ja hiilineutraaliuden tavoitetaso. Lahden hiilineutraalius tarkoittaa, että vähennämme alueella tuotettuja päästöjä 80 prosenttia vuoden 1990 tasosta. Vuoden 2022 päästöt olivat 67 prosenttia pienemmät kuin vuonna 1990.

INFO

Hiilineutraalius tarkoittaa, että kasvihuonekaasupäästöjä tuotetaan korkeintaan sen verran kuin niitä voidaan sitoa ilmakehästä hiilinieluihin. Toiminta ei siis lisää ilmaston lämpenemistä.

Lahtelaisten kulutuksen päästöt ovat laskeneet

Lahden hiilineutraaliuden tavoittelu kohdistuu tuotantoperusteisten päästöjen vähentämiseen koko kaupungin maantieteellisellä alueella. Tämän rinnalla tarkastellaan kulutuksen päästöjä, joihin sisältyvät myös muualla tuotetut tavarat ja palvelut.

Kulutuksen hiilijalanjälki koostuu energiankulutuksesta, rakentamisesta, liikkumisesta, ruuasta sekä tavaroiden ja palveluiden hankinnasta. Lahtelaisten hiilijalanjälki oli vuonna 2022 pienin 19 muun kunnan vertailussa, ja se on pienentynyt vuoden 2020 hiilijalanjälkeen verrattuna. Lahden kulutuksen kasvihuonekaasupäästöt olivat vuonna 2022 yhteensä 7,17 t CO₂-ekv asukasta kohden, kun ne vuonna 2020 olivat 7,83 t CO₂-ekv asukasta kohden. CO₂-ekv eli hiilidioksidiekvivalentti on yhteismitta, jonka avulla

voidaan laskea eri kasvihuonekaasujen päästöjen lämmittävä vaikutus.

Lahtelaisten kulutuksen päästöt ovat laskeneet erityisesti energiankulutuksen ja rakentamisen sektoreilla. Hyvästä kehityksestä huolimatta työnsarkaa riittää, sillä lahtelaisten hiilijalanjälki on edelleen yli kolminkertainen globaalisti kestävään tavoitetasoon verrattuna. Muihin kuntiin suhteutettuna erityisesti ruoan päästöjen osuus korostuu.

Kulutuksen päästöjen vähentämisessä on valtava potentiaali, mutta se edellyttää myös käyttäytymisen muutosta.

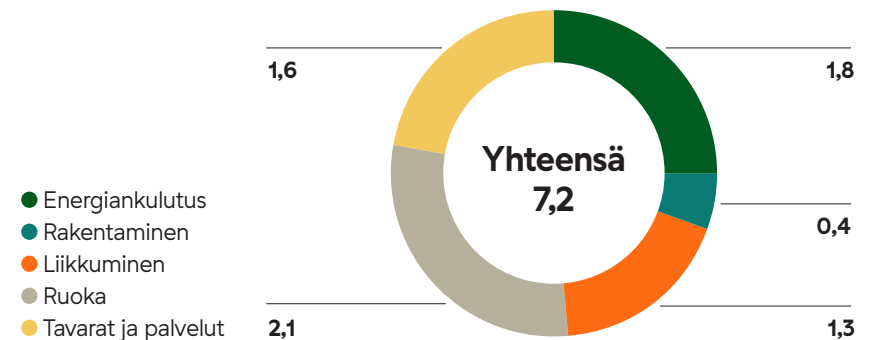
Kunnilla on mahdollisuus tukea asukkaitaan ilmaston kannalta kestävässä valinnoissa esimerkiksi edistämällä julkista liikennettä, kävelyä, pyöräilyä, kestäväää ruokailua ja tarjoamalla vähäpäästöistä kaukolämpöä.

”Kulutuksen päästöjen vähentämisessä on valtava potentiaali, mutta se edellyttää myös käyttäytymisen muutosta.”

Laura Matkala
ympäristökoordinaattori

Lahtelaisten hiilijalanjälki on valtakunnallisen vertailun pienin v. 2022 (CO₂-ekv / asukas)

Kestävän liikkumisen edistäminen

"Kestävän liikkumisen ja liikenteen edistämässä tavoitteena on vähentää päästöjä sekä parantaa liikenneympäristön turvallisuutta ja terveellisyyttä. Etenkin jalankulku ja pyöräily ovat mainioita tapoja edistää omaa hyvinvointia. Rohkaisenkin kulkemaan osan päivittäisistä matkoista joko kävellen, pyöräillen tai muilla tavoin ulkoillen."

Aliisa Heinäaro

kestävän liikkumisen asiantuntija

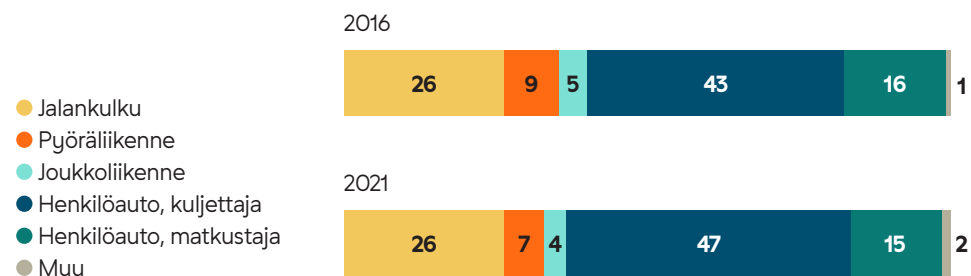
Päästölähteistä suurin huolenaihe on liikenne, jonka päästöt eivät ole merkittävästi vähentyneet. Päästöjen vähentämisessä on kaksi isoa kokonaisuutta, joista toinen liittyy liikenteen kulkutapamuutokseen ja toinen sähköisen liikenteen siirtymään. Siirtymä sähköiseen liikenteeseen etenee pääosin ulkoisella säätelyllä, mutta kulkutapaosuuteen voidaan vaikuttaa kaupunkitasolla.

Lahdessa tavoitteena on, että kestävien kulkumuotojen osuus liikkumisesta on yli 50 % vuonna 2030. Kulkutapamuutos tarkoittaa sitä, että yksityisautoilua vaihdetaan kestävämpiin vaihtoehtoihin eli joukkoliikenteeseen, kävelyyn,

pyöräilyyn tai Mankeli-kaupunkipyöriin. Vuosi 2025 on kestävän liikkumisen teemavuosi, jolloin keskitytään viestintään ja erilaisiin kestävästä liikkumisesta edistäviin kokeiluihin.

Lahdessa kaikista matkoista 37 % tehtiin kestävillä kulkutavoilla eli jalan, pyörällä tai joukkoliikenteellä. Vuonna 2016 luku oli 40 %, eli kestävän liikkumisen osuus matkoista on laskenut. Auto oli kulkutavoista selvästi käytetyin: 62 % kaikista maakunnan asukkaiden tekemistä matkoista tehtiin autolla. Lahdessa on suuri potentiaali listätä kestävästä liikkumisesta etenkin lyhyillä, alle kolmen kilometrin matkoilla, jotka nyt autoillaan.

Lahden kulkutapajakaumassa ei vielä murrosta kohti kestävämpää liikkumista (%)

Luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi on tehtävä paljon töitä

Lahden kaupunki päätti vuonna 2023 seitsemän uuden luonnonsuojelun alueen perustamisesta. Alueet ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittäviä.

Lahdessa on yhteensä 25 luonnonsuojelulain perusteella rauhoitettua aluetta ja 20 suojeltua luontotyyppiä, joiden yhteinen pinta-ala on noin 1 000 hehtaaria. Alueet kattavat noin kaksi prosenttia kaupungin pinta-alasta.

Lahden tavoitteena on suojella viisi prosenttia kaupungin pinta-alasta vuoteen 2030 mennessä. Uusien suojelun alueiden perustamis päätös on askel eteenpäin tavoitteen saavuttamisessa.

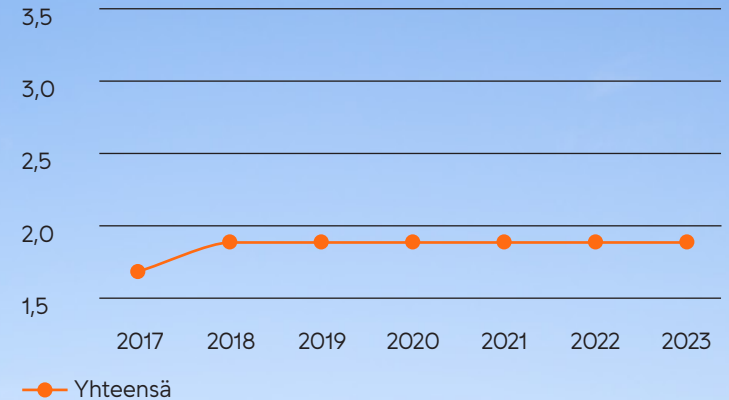
Lahdessa valmistettiin vuonna 2023 useita luonnon monimuotoisuutta edistäviä ohjelmia kuten luonnonsuojeluohjelmaa, viheralueohjelmaa ja yleiskaavaa.

”Kaupungeilla on luontokadon torjumisessa tärkeä rooli, sillä esimerkiksi maankäytön muutokset ovat merkittävä uhka luonnon monimuotoisuudelle.”

Hanna Mattila
projektipäällikkö

Luonnonsuojelun alueiden osuus Lahden kaupungin pinta-alasta (%)

Luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettujen alueiden osuus Lahden kaupungin pinta-alasta on noin 2 prosenttia. Tavoitteena on nostaa osuus viiteen prosenttiin vuoteen 2030 mennessä.

Lahti-konserni

Lahti-konsernin yhtiöiden toiminta tukee kaupungin hiilineutraaliustavoitteen saavuttamista. Konsernin kiinteistötoimijat ovat mukana Lahden hiilineutraalin rakentamisen kehittämissä keskuksessa.

Lahti Energian ja Hartwallin yhteistyössä rakentama biokaasulaitos avattiin kesällä 2023. Puhtaasti paikallisella kiertotaloudella toimiva laitos tuottaa energiaa oluenpanemisessa sivutuotteena syntyvästä mäskistä. Mäski kuljetetaan laitoksen reaktoreihin putkea pitkin suoraan Hartwallin olutkattiloista. Tuotannosta ylijäävä aines palautetaan takaisin paikallisen Yli-Mäkelän tilan pelloille ravitsemaan seuraavaa ohrasatoa, joka päättyy taas aikanaan olutkattilaan. Biokaasulaitoksen ansiosta Hartwallin Lahden tuotannosta saadaan täysin hiilineutraalia.

"Biokaasulaitos on osoitus siitä, että paikallisesti tuotettu energia voi korvata fossiilisen energian ja olla myös kustannustehokas vaihtoehto."

Jouni Haikarainen

Lahti Energian toimitusjohtaja

Spatium Toimitilat Oy:lle on myönnetty Suomen Luonnon-suojeluliiton Ekokompassi-ympäristösertifikaatti. Spatium Toimitilat Oy on Lahden kaupungin omistama kiinteistöyhtiö, joka hallinnoi, vuokraa ja kehittää erilaisia kiinteistökokonaisuuksia. Sen toimintaa ohjaa kestävä kehitys, mikä kattaa vastuullisuuden mittaamisen, raportoinnin ja jatkuvan kehittämisen.

"Seuraamme hiilijalanjälkemme kokoa, energian ja vedenkulutusta sekä asiakas- ja henkilöstötyytyväisyyttä vuosittain. Kannustamme myös vuokralaisia vähentämään jätteiden määrää sekä tehostamaan lajittelua."

Jouni Kanervo

Spatium Toimitilat Oy:n toimitusjohtaja

Sosiaalinen kestävyys

Koulutus, työllisyys ja osallisuus edistävät hyvinvointia

Sosiaalisen kestävyden edistämisen tavoitteena on hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Tarkoitamme sosiaalisella kestävyydellä kokonaisvaltaista fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia, mikä mahdollistaa hyvän arjen ja merkityksellisen elämän. Sen ydinarvoja ovat yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus.

Lahti panostaa erityisesti koulutukseen, lapsiperheisiin sekä lasten ja nuorten hyvinvointiin. Kestävässä Lahdessa otamme ym-

päristön, ihmisen ja talouden tasavertaisesti huomioon.

Elinvoimainen ja työllistävä Lahden kaupunkiseutu edistää lahtelaisten hyvinvointia. Hyvinvoivat kaupunkilaiset tekevät päivittäin henkilökohtaisia valintoja hyvinvointinsa ja terveytensä vahvistamiseksi.

Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö mahdollistaa kaupungin asukkaille sujuvat ja toimivat palvelut.

Tiina Granqvist
sivistysjohtaja

Monipuolista koulutusta varhaiskasvatuksesta yliopisto-opintoihin

Koulutuksella luodaan pohja sosiaaliselle kestävyydelle. Lahti tarjoaa monipuolisen koulutuspolun varhaiskasvatuksesta yliopistotason tutkijakoulutukseen.

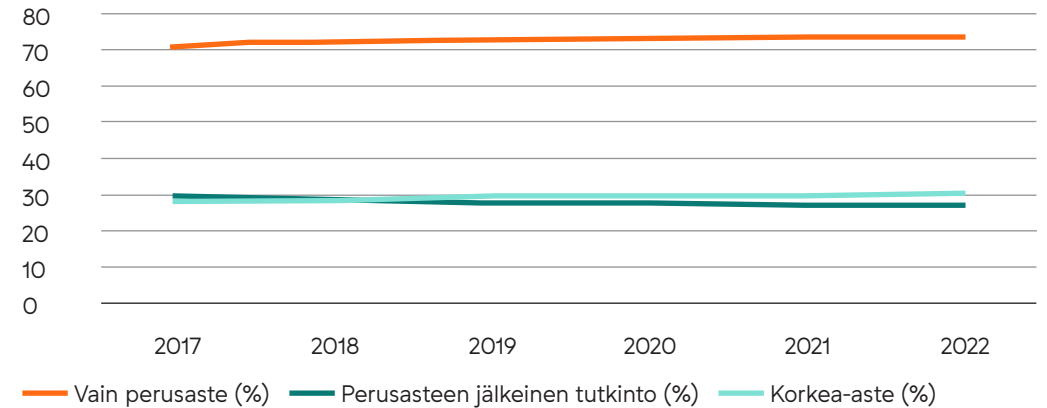
Lahdessa 15 vuotta täyttäneestä väestöstä perusasteen jälkeisen tutkinnon oli suorittanut 73 % vuoden 2022 lopussa. Korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli 30,1 % ja toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli 41,8 %. Korkeasti koulutettujen osuus on kasvanut ja kouluttamattomien määrä on laskenut. Ammatillisessa koulutuksessa olevat ovat suurin opiskelijaryhmä. Oppivelvollisuusiän nosto 18 vuoteen vuonna 2021 laajensi oppivelvollisuuden toiselle asteelle, ja tämä vähentää vain perusasteen koulutuksessa olevien lahtelaisten määrää.

Vuonna 2023 Lahdessa oli 7 614 korkea-kouluopiskelijaa, joista yliopisto-opiskelijoita oli 1 383. Korkeakouluopiskelijoiden määrä kasvoi

edellisvuodesta lähes 10 %, ja LUT-Lahden kampuksen yliopisto-opiskelijoiden määrä on lähes kolminkertaistunut vuodesta 2020. Etenkin ulkomaalaisten yliopisto-opiskelijoiden määrä on kasvanut Lahdessa nopeasti 2020-luvulla, ja heidän osuutensa oli jo 25,5 % vuonna 2022. Ulkomaalaisten osuus ammattikorkeakouluopiskelijoista oli 8,4 %. Ulkomaalaisten opiskelijoiden osuus Lahdessa on kasvanut viime vuosina muuta maata nopeammin. Tarkasteltaessa yhdeksää suurinta kaupunkia ulkomaalaisten yliopisto-opiskelijoiden suhteellinen osuus kaikista yliopisto-opiskelijoista oli vuonna 2022 korkein Lahdessa.

Suomalaisten koulutustaso on viime vuosina noussut. Vaikka lahtelaisten koulutustaso on yhä alle maan keskitason, on lahtelaisten koulutustason nousu ollut jatkuvaa ja hieman nopeampaa kuin koko Suomessa. Hyvien ammatillisten kou-

Lahden koulutustaso nousee ja kouluttamattomien määrä laskee

Väestön koulutusrakenne Lahdessa 2017–2022. Toteuma 2022: vain perusaste 27 %, perusasteen jälkeinen tutkinto 73 % (2. aste tai ylempi) ja korkea-aste 30,1 %.

lutusmahdollisuuksien ohella kaupungin kasvava korkeakoulutustarjonta tukee lahtelaisten koulutustason nousua.

Uusia oppimisympäristöjä Paavolassa ja Renkomäessä

Renkomäen monitoimitalo Aura avattiin tammiukuussa, ja Tiirismaan peruskoulu aloitti lukuvuoden uusissa tiloissa Paavolan kampuksella. Lisäksi seudullinen kansalaisopisto, Wellamo-opisto, laajensi toimintaansa samalla kam-

puksella. Yhteensä Paavolan kampuksella opiskelee 2 500 lasta ja nuorta.

Kaupunki on vuonna 2023 ollut mukana kartoittamassa uusia korkeakoulutoiminnan kasvumahdollisuuksia ja tukemassa korkeakoulujen uusien tutkimus- ja koulutusavausten käynnistymistä. Jatkossa Lahdessa voi opiskella myös mekatroniikan koulutusohjelmassa LUT:ssa sekä elintarvikealan koulutusohjelmassa LAB:ssa. Kaupungin tekemässä opiskelukaupunkiselvityksessä tunnistettiin keinoja opiskelijoiden kiinnittymiseksi Lahteen myös valmistumisen jälkeen.

Lahti ykköspudottaja kokonais- ja nuorisotyöttömyydessä vuonna 2023

Työllisyystilanteen paraneminen edistää tehokkaasti sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä. Vuoden 2025 alussa Lahdesta tulee TE24-uudistuksen myötä uusi työvoimaviranomainen kaikille ikäryhmille, kun TE-viranomaisvastuu siirtyy valtiolta kunnille.

Lahden työttömyystilanne koheni vuonna 2023 ennätysvauhtia. Usean kuukauden ajan Lahti oli 12 suurimman kaupungin ykköspudottaja sekä kokonais- että nuorisotyöttömyydessä. Ulkomaalaisten työttömyysastei-

den vertailussa on Lahdessa sen sijaan ollut loppuvuodesta 2023 keskimääräistä enemmän nousua.

Joulukuussa 2023 työttömien kokonaismäärä lisääntyi edellisvuodesta 650 henkilöllä, alle 25-vuotiaiden nuorisotyöttömien määrä 80 henkilöllä ja ulkomaalaisten noin 150 henkilöllä. Pitkäaikaistyöttömien määrä vähentyi lähes 600 henkilöllä.

Lähde: TEM Työnvälitystilasto

Suhdanteiden vuoksi valtakunnallinen työllisyyskehitys on heikentynyt vuodenvaihteessa 2023, mutta Lahdessa kokonais- ja nuorisotyöttömyys on heikentynyt muita suuria kaupunkeja maltillisemmin.

"Usealla eri tunnusluvulla tarkasteltuna Lahden vaikea työllisyystilanne on kehittynyt parempaan suuntaan."

Taisto Tuominen
työllisyyspalvelujohtaja

Työelämän kansainvälistymisellä hyvinvointia ja kilpailukykyä

Lahti kansainvälistyy lähes suurten kaupunkien kärkevauhdissa. Vuonna 2023 Lahdessa oli jo yli 10 000 vieraskielistä. Ulkomaalaisten ripeä työllistäminen edistää ulkomaalaisten kotoutumista ja yritysten kilpailukykyä lähivuosina:

- Tehostamme ulkomaalaisten osaamisella lahtelaista työelämää ja yrittäjyyttä.
- Edistämme monimuotoista työökulttuuria ja autamme työvoimapulasta kärsiviä aloja.
- Teemme Lahdesta houkuttelevamman investointikohteen ja parannamme alueen kilpailukykyä.
- Edistämme lahtelaisten yritysten tutkimusta ja kehittämistä tukemalla LAB- ja LUT-korkeakouluista valmistuvien ulkomaalaisten tutkijoiden ja opiskelijoiden työllistymistä.

Tutustu Lahden työllisyys-tilanteeseen ja vertailuun 12 suurimman kaupungin ja koko maan kesken:
→ **Lahden työllisyyskatsaus**

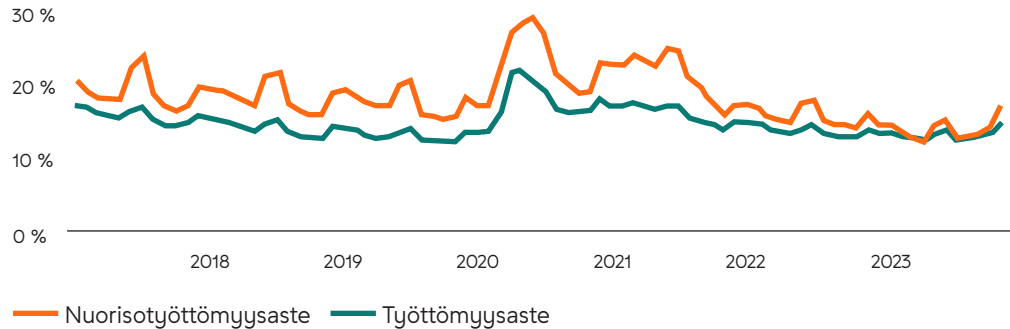
Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilussa

11 170 Alkaneet työnhaut
14 083 Päättyneet työnhaut

Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilu alkoi 1.3.2021.
Tiedot ajalta 1.3.2021–31.12.2023

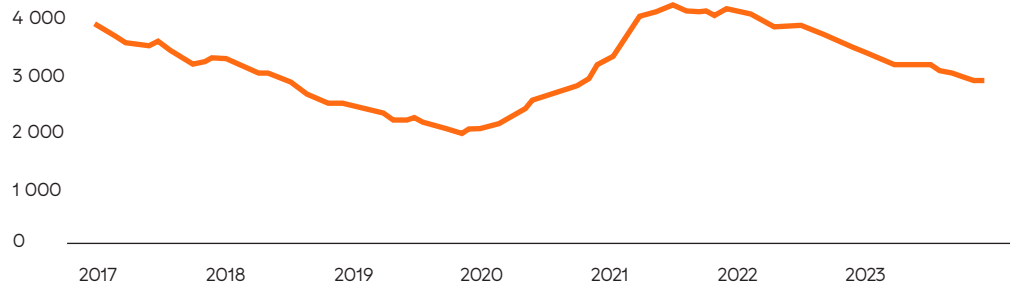
Työttömyysasteet (%) Nuorisotyöttömyys laski pandemian jälkeen ennätyskellisen nopeasti ja ensimmäistä kertaa kokonaistyöttömyyttä pienemmäksi toukokuussa 2023

Kokonais- ja nuorisotyöttömyys lähtivät selvään laskuun loppuvuonna 2021 ja lasku jatkui syksyllä 2023. Joulukuussa 2023 nuorisotyöttömyysaste oli 17,4 % (koko maa 13,9 %).

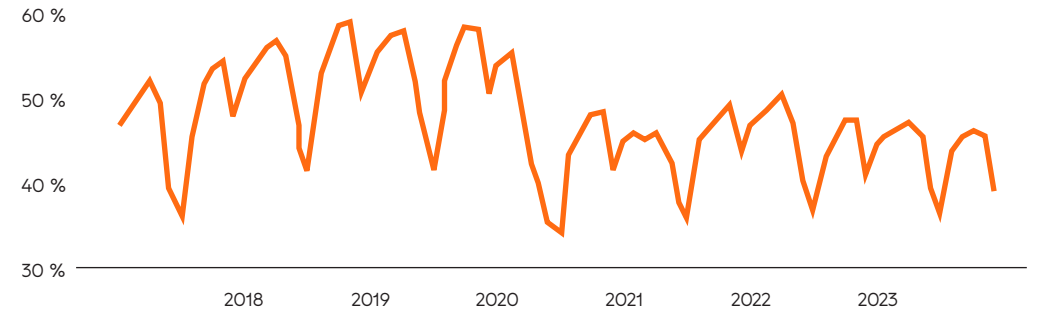
Työttömät eri ryhmissä (lkm)

Pitkäaikaistyöttömien määrä laskenut loppuvuodesta 2021 alkaen

Pitkäaikaistyöttömyys nousi Lahdessa nopeasti koronapandemian myötä. Loppuvuonna 2023 pitkäaikaisyöttömyys oli vähentynyt kevään 2018 tasolle. Joulukuun 2023 lopussa pitkäaikaistyöttömiä oli 2 897.

Ulkomaalaisten työnhakijoiden aktivointiaste (%) Ulkomaalaisten työnhakijoiden aktivointiaste maan keskitason yläpuolella

Ulkomaalaisten työnhakijoiden aktivointiaste on noussut Lahdessa koronapandemian 2020–2021 jälkeen maan keskitason yläpuolelle. Joulukuussa 2023 ulkomaalaisten työnhakijoiden aktivointiaste oli 44,5 % (koko maa 39,3 %). Aktivointiasteella tarkoitetaan aktiivisten työvoimapolitiisten palveluiden piirissä olevien prosenttiosuutta työttömien työnhakijoiden ja palveluiden piirissä olevien summasta.

Lahti on keskusteleva ja kokeileva kaupunki

Lahden kaupunki tarjoaa asukkaille ja yhteisöille mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kaupungin kehittämiseen niin verkossa kuin kasvotusten. Yhteinen osallisuusmalli määrittää tavoitteet ja toimintatavat sekä innostaa kaupungin asiantuntijoita kokeilemaan uusia menetelmiä ja tapoja.

Kaupungin osallisuustoimintaa arvioitiin viime vuonna ensimmäisen kerran. Arvioinnissa todettiin, että kaupunki hyödyntää osallistumistapoja monipuolisesti. Hyviä esimerkkejä ovat osallistuva budjetointi, alueelliset kumppanuuspöydät, Monttu Auki -tapahtuma sekä Erätauko-keskustelut. Keskustelujen vaikutukset ovat olleet merkittäviä ja poikkeuksellisen myönteisiä.

Osallisuustoiminnassa on silti kehitettävää, sillä asukaspalautteita saapui vuonna 2023 lähes 13 000. Lisäksi syrjään jäävien ryhmien tavoittaminen haastaa ideoimaan uudenlaisia osallistumisen tapoja ja viestimään entistä monipuolisemmin.

Lahtelainen skidialogi voitti Valtiovarainministeriön koordinoiman Avoin hallinto -hankkeen Demokratiatunnustuksen vuonna 2023. Kyseessä on lapsille sovellettu Erätauko-keskustelumenetelmä.

Osallisuustyötä Lahdessa

- Kumppanuuspöydät
- Palvelutori
- monialainen hyvinvointityö
- maahanmuuttajapalvelut
- matalan kynnyksen liikunta- ja kulttuuripalvelut
- ehkäisevä mielenterveys- ja päihdetyö
- asumisneuvonta
- Ohjaamo
- jalkautuva nuorisotyö
- lasten ja nuorten harrastustakuu
- senioreiden digikinkerit
- yhdistys- ja järjestöyhteistyö

"Lahtelaiset ja paikallistoimijat ovat kaupungin kehittämisen arvokkaita kumppaneita. Kumppanuuspöytien keskustelut ja kaupungin järjestämät tapahtumat tarjoavat todellisen vuoropuhelun mahdollisuuden. Tässä ajassa tarvitsemme rakentavaa keskustelua ja yhdessä tekemistä uusilla, kestäväillä tavoilla. Teemme töitä sen eteen, että mahdollisimman moni lahtelainen pääsisi osallistumaan, vaikuttamaan ja tulemaan kuulluksi."

Tia Mäkinen
osallisuuskoordinaattori

→ Tutustu arviointiraporttiin lahti.fi/osallistujavaikuta

Tilaisuuksien ja osallistujien määrät vuosina 2022–2023

	2022	2023
Osallisuustilaisuudet	54	65
Osallistujia osallisuustilaisuuksissa	2448	5296
Muut asukastilaisuudet	8	24
Erätauko-dialogit	40	43
Erätauko-osallistajat	756	810
joista Skidialogissa lapsia	539	280
Kumppanuuspöytien järjestämät		
Kerro Pois! -tilaisuudet	11	16
Muut asukastilaisuudet	8	16
Osallistujamäärä kumppanuuspöytien järjestämissä tilaisuuksissa	4500	5837
Osallistavan budjetoinnin ideat	950 v.2021	956

Lahti-konserni

Konserniyhtiöt avaavat uusia reittejä työmarkkinoille ja tekevät yhteistyötä alueen oppilaitosten, korkeakoulutoimijoiden ja Lahden seudun työllisyyden kuntakokeilun kanssa. Yhteistyö sisältää tutkimusta, kehittämistä, harjoittelupaikkoja ja työkokeiluja. Vuonna 2023 Lahti-konserni työllisti yhteensä 471 tukityöllistettyä, harjoittelijaa ja kesätyöntekijää.

Lahti-konsernin yhtiöt edistävät sosiaalista kestävyyttä tavoitteellisesti. Lahti-konserniin kuuluva Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy on suuri työllistäjä, jonka panostukset kestävyuden edistämiseen näkyvät henkilöstön hyvinvointina.

Vuonna 2023 Lahti-konserni työllisti yhteensä 471 tukityöllistettyä, harjoittelijaa ja kesätyöntekijää.

Työvoiman saatavuus on ollut puhtausalalla vaikeaa. Uusi teknologia ja robotiikka voivat helpottaa työvoimapulaa, ja nostattaa samalla alan arvostusta sekä työviihtyvyyttä.

Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut on pyrkinyt edistämään teknologista kehitystä omassa organisaatiossaan ja palkannut siivousrobotin kanssa työskentelevän digisiivoojan. Laitoshuoltopalvelut voitti teollaan valtakunnallisen Puhtausalan vuoden teko 2023 -kilpailun.

Siivousrobotin kanssa päivittäin työskentelevä **Tual Khan Dalin** on Suomen ensimmäinen digisiivooja.

"Vuosia sitten päätimme, että panostamme resurssimme perusasioiden parantamiseen työhyvinvoinnin lisäämiseksi. Tämä on meillä tarkoittanut pitkäjänteistä työtä työelämän laadun parantamiseksi. On ollut ilo huomata, että nyt työmme on tuottanut positiivisia tuloksia. Henkilöstömme työtyytyväisyys ja suositteluhalkkuus on noussut, työkykyisyys parantunut ja vaihtuvuus pienentynyt. Kaikessa olemme luottaneet suunniteltuun prosessiin, karsineet ja keskittyneet laadulla perusasioihin. Seuraavaksi työn alla on digitaalisuuden lisääminen läpi koko yhtiön."

Tarja Jantunen

Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy:n toimitusjohtaja

"Perusasioihin keskittyminen on meillä tarkoittanut laadukasta työterveyshuoltoa, valmentavaa johtamisotetta, perehdytyksen nostamista kärkiteemaksi ja luovuutta. Ideoimme osaamiskeskukset ja niihin osaavat perehdyttäjät, sillä rekrytoimme uusia työntekijöitä varsin laajalla skaalalla ja matalalla kynnyksellä. Panostamme työpaikalla oppimiseen, josta osoituksena kunnioitettava määrä oppisopimuslaisia, noin 60 työntekijää. Tämän lisäksi tarjosimme liki 90 opiskelijalle harjoittelupaikan ja palkkasimme noin 20 työntekijää työkokeiluun. Kesänuoria meillä oli ensimmäisen kerran viime kesänä, ja lisäämme määrää hallitusti tulevina vuosina."

Johanna Honkanen

Päijät-Hämeen Laitoshuoltopalvelut Oy:n henkilöstöpäällikkö

Lahti työnantajana

Lahden kaupunki on vastuullinen ja työntekijälähtöinen työnantaja. Henkilöstöpolitiikka perustuu kaupungin strategiaan, arvoihin ja eettisiin periaatteisiin.

Henkilöstöpolitiikan keskiössä on hyvä johtaminen ja koko henkilökunnan työhyvinvointi. Oikeudenmukaisuus, yhteistyö ja luottamus ovat tärkeitä menestystekijöitä.

Toimimalla yhteisen työnantajan mallin mukaan varmistamme kaupungin asukkaille parhaat mahdolliset palvelut sekä houkuttelevan ja elinvoimaisen asuinympäristön.

Vuonna 2023 esihenkilöille järjestettiin valmentavan johtamisen koulutusta. Esihenkilö luo turvallisen ympäristön, jossa varmistetaan jokaisen mahdollisuus tulla kuulluksi ja osallistua työn tekemistä koskevaan päätöksentekoon. Val-

mentava johtaminen auttaa johdettavia valjastamaan voimavaransa käyttöönsä niin, että heidän on mahdollista saavuttaa tavoitteensa. Valmentava johtaminen tukee osaltaan tasa-arvoisen, yhdenvertaisen sekä monimuotoisen työyhteisön syntyä ja kehittymistä.

Työterveyden tehtävänä on tukea henkilöstön hyvinvointia. Työterveyspalvelun kilpailutuksen myötä palveluntuottaja vaihtuu alkuvuonna. Tavoitteena on rakentaa entistäkin vaikuttavampaa työterveyshuoltoa työkykyjohtamisen, digitaalisten palvelujen, asiakaskokemuksen, palvelujen saavutettavuuden ja sujuvuuden lähtökohdista.

Vastuullinen henkilöstötyö luo pohjan pitkäaikaiselle ja kestäväälle menestykselle. Lahden kaupungin palveluksessa on noin 3 700 työntekijää.

→ Tutustu Lahden kaupungin henkilöstökertomukseen 2023

Taloudellinen kestävyys

8 IHMISARVOISTA
TYÖTÄ JA
TALOUSKASVUA

9 KESTÄVÄÄ
TEOLLISUUTTA,
INNOVAATIOITA JA
INFRASTRUKTUUREJA

16 RAUHA, OIKEUDEN-
MUKAISUUS JA
HYVÄ HALLINTO

Kestävä talous tuottaa hyvinvointia ympäristön kantokyvyn rajoissa

Kaupungilla on vahva rooli kestävän talouden kehityksessä. Asukkaat tarvitsevat hyvinvoinnin ylläpitämiseen kaupungin palveluja, ja näiden tuottamisen tulee olla kestävällä pohjalta. Palvelutuotannon investoinneissa on tärkeää ottaa huomioon niiden ympäristövaikutukset.

Taloudellinen kestävä kehitys tarkoittaa meillä Lahdessa pyrkimystä tasapainoiseen talouskasvuun ilman velkaantumista. Se tarkoittaa myös toimintaa, joka huomioi ympäristön kantokyvyn sekä tulevat sukupolvet.

Talouden tulee olla sopeutumiskykyinen ja kyetä kohtaamaan yllättäviäkin muutoksia. Kun

talous on tasapainossa, pystymme tuottamaan asukkaille laadukkaat palvelut, sekä edistämään hyvinvointia ja kaupungin kestävästä kehitystä kokonaisuudessaan.

Lahden kaupungin talous on ollut ylijäämäinen vuosina 2020–2023, mutta vuodesta 2024 alkaen talous kääntyy alijäämäiseksi. Kaupunki on päättänyt vuosille 2024–2027 toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelmasta, jolla tavoitellaan talouden tasapainon saavuttamista.

Tiina Mörsky
talousjohtaja

Lahti tavoittelee velkaantumisen hidastumista

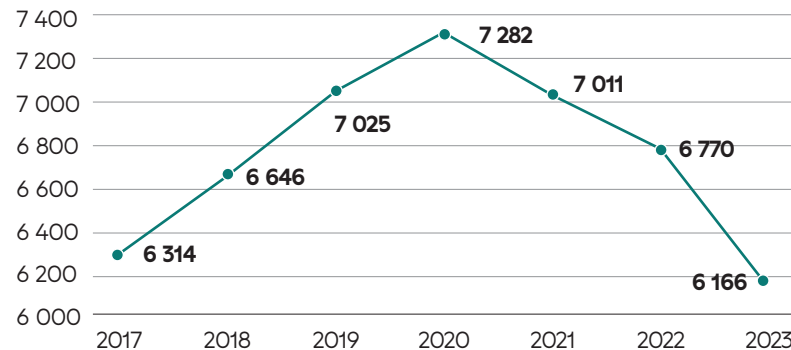

"Toteutetuilla investointipanostuksilla on Lahteen hyvään aikaan saatu muun muassa modernit ja energiatehokkaat päiväkodit ja monitoimitalot. Velanhoitokustannusten kasvu edellyttää kuitenkin tulevana vuosina investointien priorisoimista."

Päivi Väisänen
rahoituspäällikkö

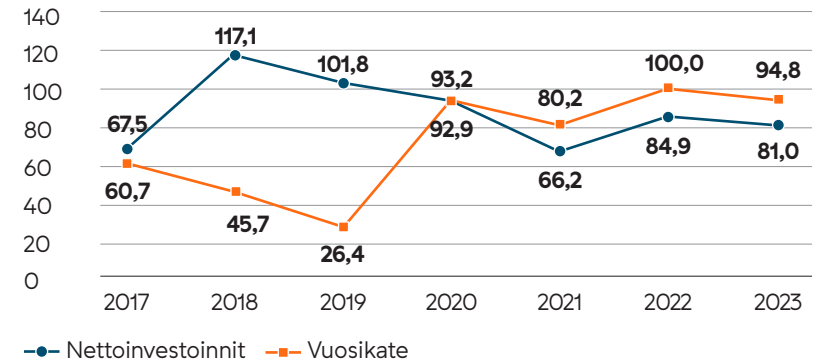
Kuntatalous kärsii kestävyysongelmasta, koska tulot ja menot ovat rakenteellisesti epätasapainossa – menot kasvavat tuloja nopeammin. Lahden kaupunki pyrki talousarviossa siihen, että pitkäaikaisten lainojen määrä ei kasvaisi vuonna 2023. Vuosina 2021–2022 kaupungin lainamäärää saatiin pienennettyä, ja vuonna 2023 myönteinen kehitys jatkui. Kaupungin velka asukasta kohti pieneni 1,5-kertaisesti edelliseen vuosimuutokseen verrattuna. Tulevien vuosien alijäämäinen talous lisää jälleen velanottopainetta välttämättömien investointien toteuttamiseen. Velkojen hoitokustannukset ovat kasvaneet, joten nykyinen velkamäärä edellyttää investointien priorisointia.

Lahden kaupungin velka asukasta kohti vuosina 2017–2023 (€)

Lahden kaupungin lainat vuonna 2023 olivat 6 166 euroa asukasta kohti.

Kaupungin tulorahoitus riittää kattamaan nettoinvestoinnit (milj. €)

Vuosikate osoittaa tulorahoituksen, joka menojen jälkeen jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainojen lyhennyksiin.

Nettoinvestoinnit = investointimenot – rahoitusosuudet

Hankinnoissa huomioidaan ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen vastuu

Kaupunki tekee hankintansa vastuullisesti huomioiden ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman.

Sosiaalinen vastuu edellyttää muun muassa sitä, että hankinnan koko toimitusketjussa kunnioitetaan ihmisoikeuksia ja työelämän perusoikeuksia.

Kaikissa työvoimavaltaisissa hankinnoissa, jotka ylittävät EU:n kynnyksarvon, harkitaan työllistämisehtoa.

Kaupungin hiilineutraaliustavoitteen kannalta olennaiset hankintakategoriat on tunnistettu Hankintapulssi-työkalun avulla. Tuotteen tai palvelun elinkaari otetaan huomioon Lahden kestävyystavoitteiden mukaisesti aina kun se on mahdollista.

Isoissa rakennushankkeissa tehdään hiilijalanjälkilaskelmat ja elinkaarikustannuslaskelmat eri vaihtoehtojen vertaamiseksi ja parhaan toteutustavan löytämiseksi.

"Kaupunki tekee hankintansa vastuullisesti huomioiden ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen näkökulman."

Tarinka Ringvall
hankintapäällikkö

Vähähiilisyttä edistävät hankinnat vuosina 2022–2023

2022 2023

Kaupungin julkaisemien tarjouspyyntöjen kokonaismäärä

62 60

Vähähiilisyttä edistävät tarjouspyynnöt

21 30

Lahden kaupungin vähähiilisyttä edistävien hankintojen määrää voidaan seurata vuodesta 2022 alkaen. Vuonna 2023 vähähiilisyttä edistävien tarjouspyyntöjen määrä kasvoi 30 kapaleeseen. Hankinnoilla on tavoitteena tukea hiilineutraaliuden saavuttamista.

Kaupungin elinvoima on talouden kestävän kasvun pohja

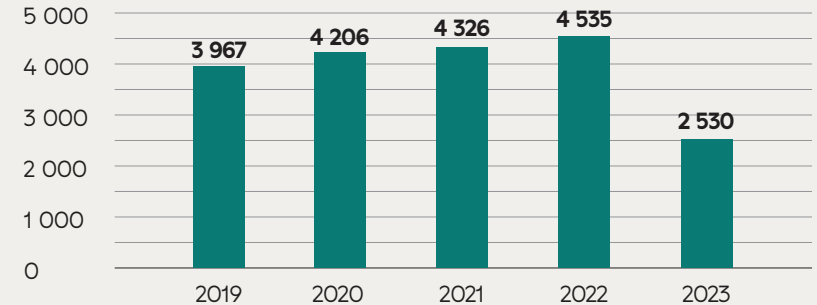
"Sote-uudistuksen yhteydessä toteutettu veroleikkaus asettaa painetta elinvoiman parantamiselle talouden kestävän kasvun toteutumiseksi."

Miia Karetjoki
johtava controller

Talouden kestävän kasvun edellytykset pohjautuvat hyvään työllisyystilanteeseen ja kaupungin elinvoimaisuuteen. Näillä on suora vaikutus verotulokertymään, jolla katetaan yli puolet kaupungin kokonaismenoista. Verotuloja kertyy kunnallis-, yhteisö- ja kiinteistöveroista. Merkittävimmin verokertymään vaikuttavat työllisyysaste, ansiotulokehitys sekä yritysten määrä ja niiden taloudellinen menestyminen. Verotulojen positiivinen kehitys on perusta kaupungin talouden tasapainoiselle kasvulle.

Julkisen talouden kestävyys- ja turvaaminen väestön ikääntyessä edellyttää nykyistä korkeampaa työllisyyttä 2020-luvulla ja sen jälkeen.

Verotulokertymän kasvu per asukas vuodesta 2019 vuoteen 2023 (€)

Verotulokertymä per asukas tarkoittaa kaupungille tilitettyjä verotuloja jaettuna asukasmäärällä. Lahden kaupungin verotulokertymä vuonna 2023 oli 305 miljoonaa euroa. Sote-uudistus leikkasi kaikkien kuntien kunnallisveroprosenttia 12,64 %-yksikköä vuodesta 2023 alkaen.

Tehokas ja kestävä palvelutuotanto

Kestävä talous mahdollistaa kaupungin palvelujen tuottamisen ja investointien toteuttamisen mahdollisimman tehokkaasti kaupunkilaisten tarpeet sekä ympäristökäijät huomioiden.

Kestävästi toteutettu palvelutuotanto tukee kaupungin talouden tasapainoa ja siten mahdollistaa pitkäjänteisen kaupungin toiminnan suunnittelun ja strategian mukaisen kehittämisen. Kestävällä pohjalla oleva talous helpottaa myös kohtaamaan vastaan tulevia uusia haasteita ja varautumaan niihin mahdollisimman hyvin ennakoiden.

Sote-uudistus ja omaisuudesta saatavien tuottojen merkittävä aleneminen sekä inflaatio ja korkojen nousu aiheuttavat epätasapainoa kaupungin talouteen. Kaupunki on päättänyt vuosien 2024–2027 toiminnan ja talouden tasapaino-ohjelmasta, jolla tasapaino pyritään palauttamaan. Lahden kaupungin taseessa on kertynyttä ylijäämää 254,8 milj.euroa ja se toimii puskurina tasapaino-ohjelman aikana.

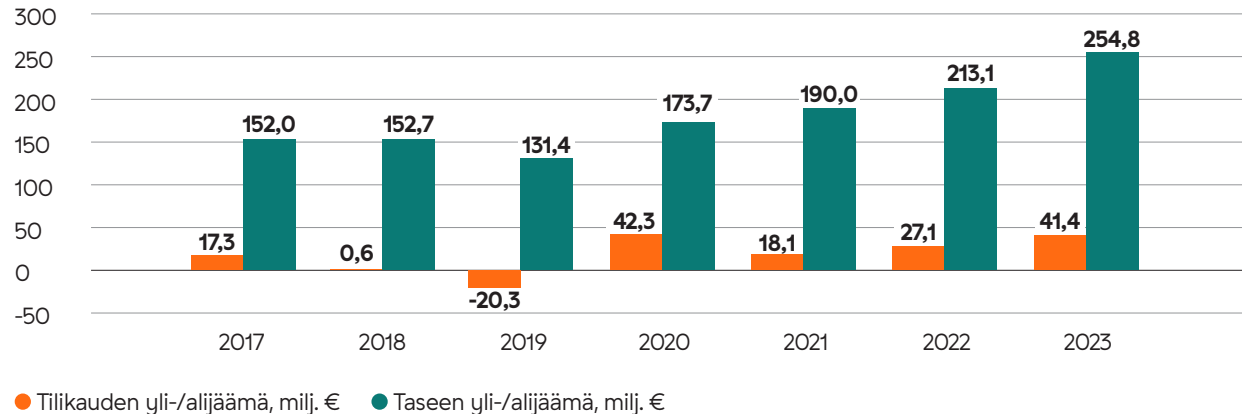
→ Tutustu Lahden kaupungin tilinpäätökseen 2023

"Taloudellisen kestävyuden toteutuminen on tärkeää, koska se mahdollistaa peruspalvelujen tuottamisen ja kaupungin elinvoimaisuuden varmistamisen. Kestävä talous on edellytys kaupungin keskeisten toimintojen ylläpitämiselle."

Kati Helin
laskentapäällikkö

Lahden kaupungin taseen ylijäämä vuosilta 2017–2023

Lahden kaupungin tilikauden 2023 ylijäämä on 41,4 milj. euroa ja taseen 254,8 milj. euroa.

Lahti-konserni

Lahti-konsernin yhtiöiltä edellytetään tervettä pitkäjänteistä taloudenpitoa ja kannattavuutta. Yhtiöiden maksamilla osingoilla on merkittävä vaikutus kaupungin talouteen. Kaupungin tytäryhtiöiden palveluiden ja materiaalien ostoilla on huomattava taloudellinen vaikutus alueella. Tuotetun palvelun laatua seurataan yhtiöissä säännöllisesti asiakastytyväisyyskyselyin. Tavoitteena on, että asiakastytyväisyys kasvaa ja asiakkaiden kanssa käydään aktiivista vuoropuhelua asiakastytyväisyyden kehittämiseksi.

2,6 milj. €

Konserniyhtiöt maksoivat osinkoa vuonna 2023 yhteensä 2,6 miljoonaa euroa.

25,4 milj. €

Konserniyhtiöt tekivät hankintoja Lahdesta vuonna 2023 yhteensä 25,4 miljoonalla eurolla.

Linkit ja lähteet

- [Henkilöstökertomus](#)
- [Kumppanuuspöydät](#)
- [Lahdenymparistovahti.fi](#)
- [Lahden kaupungin hyvinvointisuunnitelma 2022–2025](#)
- [Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2022–2025](#)
- [Osallistu ja vaikuta -arviointiraportti](#)
- [Osallistuva budjetointi Lahdessa](#)
- [Talouden ja toiminnan seurantaraportit](#)
- [Tilastot](#)
- [Tilinpäätös](#)
- [Työllisyyskatsaus](#)

Ulkopuoliset lähteet

Suomen ympäristökeskus
TEM Ura
TEM Työnvälitystilasto
Tilastokeskus

Lahti